

РОЗДІЛ II

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 330.341.1

Фомін С.С.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УЗБЕКИСТАНУ

У статті проаналізована зовнішня політика Узбекистану від правління президента І. Карімова до президентства Ш. Мірзієєва. Показано, що з метою залучити іноземні інвестиції, кредити і технології, уряд Узбекистану проводить багатовекторну зовнішню політику, намагаючись розвивати і підтримувати добрі політичні і торгово-економічні стосунки одночасно з Росією, Китаєм, США, Євросоюзом та іншими країнами.

Ключові слова: багатовекторна зовнішня політика, регіональна економічна інтеграція, зона вільної торгівлі, економічний союз, протекціонізм.

Фомин С.С. Внешняя политика Узбекистана

В статье проанализирована внешняя политика Узбекистана от правления президента И. Каримова до президентства Ш. Мирзиёева. Показано, что с целью получения иностранных инвестиций, кредитов и технологий, правительство Узбекистана проводит многовекторную внешнюю политику, стремясь развивать хорошие политические и торгово-экономические отношения одновременно с Россией, Китаем, США, Евросоюзом и другими странами.

Ключевые слова: многовекторная внешняя политика, региональная экономическая интеграция, зона свободной торговли, экономический союз, протекционизм.

Fomin S.S. The Foreign Policy of Uzbekistan

The article analyses the Foreign Policy of Uzbekistan from the office term of President I. Karimov to President Sh. Mirsiyev. It was shown that with the aim of attracting foreign investments the government of Uzbekistan conducts the many-sided foreign policy trying develop and maintain good political, economic and trade relations at the same time with Russia, China, the USA, the EU and other countries.

Key words: many-sided foreign policy, regional economic integration, free trade area, economic union, protectionism.

Після проголошення незалежності Узбекистану президент І. Карімов (1991–2016) почав проводити багатовекторну зовнішню політику, яка, зокрема, зводилася до балансування між Росією, Китаєм та країнами Заходу.

Його наступник – президент Ш. Мірзіяєв (з 2016), в основному, продовжує багатовекторний зовнішньополітичний курс Узбекистану, намагаючись розвивати стратегічне співробітництво одночасно з такими країнами-антагоністами як Росія і США, Китай і США, а також з Євросоюзом та іншими державами.

Як свідчить світовий досвід, менш розвинені країни (а Узбекистан відноситься саме до них), як правило, не здатні власними силами досягти більш-менш задовільного рівня економічного розвитку. Їм потрібні іноземні інвестиції, кредити, новітні технології, технічна допомога. Все це вони можуть отримати тільки від більш розвинених держав. Але останні, як правило, вимагають в обмін на це від менш розвинених партнерів певних політичних або економічних поступок. Часто-густо така ситуація призводить до втрати країнами, що розвиваються, частини свого національного суверенітету з обмеженням суб'єктності їхньої зовнішньої політики.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати зовнішню політику незалежного Узбекистану та дати прогноз можливих змін в міжнародній діяльності країни. Політичні та економічні процеси, які відбуваються в країнах Центральної Азії, зокрема, в Узбекистані, є предметом вивчення багатьох дослідників. В своєму аналізі автор спирався на роботи таких зарубіжних авторів як Е. Аріпов, Ю. Юсупов, О. Буторіна, Р. Фармані, Г. Мораді, Х. Лаутеншлегер, М. Зорг, М. Трекер. Були також проаналізовані офіційні матеріали, які стосуються зовнішньої політики Узбекистану.

Зовнішня політика Узбекистану дуже часто мала імпульсивний характер, характеризувалася різкими змінами зовнішньополітичного курсу, що особливо характерно для періоду правління президента І. Карімова. Зокрема, це можна спостерігати на прикладі позиції Узбекистану щодо ОДКБ та євразійської інтеграції. Як відомо, 15 травня 1992 р. в Ташкенті більшістю країн-членів СНД був підписаний Договір про колективну безпеку (ДКБ), який набув чинності у 1994 р. строком на п'ять років з можливістю його подальшого продовження на кожні наступні п'ять років. Вже у 1999 р. Узбекистан, Азербайджан і Грузія відмовились від подальшої участі в цьому Договорі. В 2002 р. на основі ДКБ була створена Організація ДКБ (ОДКБ), членами якої, крім Росії, наразі залишаються п'ять країн пострадянського простору: Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан та Таджикистан.

Разом з тим, Узбекистан є однією з шести країн-засновниць у 2001 р. (разом з Китаєм, Росією, Казахстаном, Киргизстаном та Таджикистаном)

Шанхайської організації співробітництва (ШОС). В 2017 р. членами ШОС стали також Індія і Пакистан.

Після трагічних подій в США 11 вересня 2001 р., Узбекистан передав американській стороні для використання у військових операціях проти афганських талібів свій військовий аеродром в селищі Ханабад біля м. Карші. Але вже у 2005 р. узбецький уряд зажадав від США вивести свою авіабазу з території Узбекистану.

Це рішення офіційного Ташкента стало наслідком подій в місті Андижан, де влада заарештувала і віддала під суд групу провідних місцевих бізнесменів за участь у діяльності забороненої радикальної ісламської організації «Акрамія», названої на честь її засновника Акрама Юлдашева. Оскільки зрештою узбецька сторона в травні 2005 р. відмовилася звільнити заарештованих, коли суд збирався оголосити їм вирок, група радикально налаштованих родичів обвинувачених, а також противників чинного режиму, захопила військовий арсенал. Після цього, використавши захоплену зброю, активісти звільнили утримуваних з місцевої в'язниці, захопили деякі адміністративні будинки, взяли у заручники кілька урядовців і висунули низку вимог політичної і релігійної спрямованості, зокрема, припинити репресивну політику щодо опозиції. Зі свого боку, уряд відмовився розглядати ультиматум. В мітингах, які організували радикальні опозиціонери, взяли участь багато пересічних мешканців Андижану, які протестували проти урядової економічної політики, яка, на їхню думку, стала причиною бідності і безробіття. Реакція влади була жорсткою. Задля нейтралізації, за офіційною версією, «збройного заколоту, інспірованого з-за кордону», була застосована військова сила. В ході збройного протистояння між заколотниками-радикалами і правоохоронцями було багато вбитих і поранених, у тому числі серед цивільного населення.

США та інші західні країни зажадали незалежного розслідування трагічних подій в Андижані і звинуватили узбецьку владу в «нерозбірливому застосуванні сили». Влада Узбекистану розцінила це як втручання у свої внутрішні справи. У відповідь Євросоюз і Вашингтон запровадили санкції проти узбецької сторони. 23 листопада 2005 р. Генеральна Асамблея ООН також прийняла резолюцію із засудженням Узбекистану, яку підтримали 74 країни світу, 58 країн утримались, а 39 проголосували проти (серед останніх Росія, Китай, Індія, Куба, Саудівська Аравія, більшість країн СНД, низка африканських і азійських держав).

В 2006 р. Узбекистан відновив своє членство в ОДКБ, після чого аеродром в Ханабаді стала використовувати військова авіація Росії. Але вже у 2012 р. Узбекистан повторно призупинив своє членство в ОДКБ (не вийшовши з організації остаточно, тобто, залишаючи за собою право знову відновити членство в ній у разі необхідності). З того часу згаданий військовий аеродром використовують тільки узбецькі повітряні сили.

Водночас, зовнішня політика Узбекистану стала більш прозахідною. Так, у 2014 р. в Ташкенті було відкрито регіональне представництво НАТО, почалось співробітництво з США в проведенні узбецької військової реформи з постачанням американської зброї.

Отже, ставлення Узбекистану при президенті І. Карімові до процесів євразійської інтеграції на пострадянському просторі характеризувалось коливаннями зовнішньополітичного курсу. Зокрема, у 1994 р. була створена міжнародна організація Центрально-Азійське економічне співтовариство, перейменована у 2002 р. в Центрально-Азійське співробітництво (ЦАС), куди разом з Узбекистаном увійшли сусідні Казахстан, Киргизстан та Таджикистан. У 2004 р., за ініціативою І. Карімова, до ЦАС приєдналася Росія.

Також Узбекистан в 1997 р. приєднався до Організації за демократію і економічний розвиток (ГУАМ), створену того ж року Україною, Азербайджаном, Грузією і Молдовою. Організація стала називатися ГУУАМ, проте вже у 2005 р. офіційний Ташкент вийшов з цієї структури, оскільки остання, за словами узбецьких керівників, не враховувала економічні інтереси Узбекистану.

В 2005 р. Центрально-Азійське співробітництво без Узбекистану приєдналося до Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) під проводом Росії, до якого, крім решти членів ЦАС, вступили також Білорусь та Вірменія. В 2014 р. ЄврАзЕС припинив своє існування. На його основі був створений Євразійський економічний союз (ЄАЕС), який почав функціонувати з 1 січня 2015 р. за участю Росії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану та Вірменії.

В ЄврАзЕС Узбекистан вступив тільки в 2006 р., тобто, після введення санкцій проти останнього з боку західних країн у жовтні 2005 р. у відповідь на події в Андижані. Але вже в 2008 р. Узбекистан «призупинив» своє членство в ЄврАзЕС. Видається не випадковим, що в наступному 2009 р. західні санкції проти Узбекистану були зняті. Проте, необхідність

збереження своїх торговельних позицій на ринках країн СНД змусила узбецьку сторону приєднатися до Договору про створення зони вільної торгівлі, який у 2011 р. в Санкт-Петербурзі підписали з подальшою ратифікацією Україна, Росія, Білорусь, Молдова, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан та Вірменія. Вже 31 травня 2013 р. в Мінську з Республікою Узбекистан був підписаний відповідний Протокол про застосування Договору про ЗВТ, який набув чинності 16 травня 2014 р.

Нинішня влада Узбекистану на чолі з новим президентом Ш. Мірзіїєвим, обраним у 2016 р. після раптової смерті І. Карімова, почала проводити реформи, спрямовані на лібералізацію економіки, зокрема, лібералізацію валютного ринку і ринку енергоносіїв, суттєве зниження податків, проведення приватизації значної кількості державних підприємств. Починаючи ще з 2008 р., в Узбекистані були засновані безмитні зони з пільговим режимом оподаткування задля залучення іноземних інвестицій. Було створено три таких зони при президенті І. Карімові, а після його смерті новий уряд додатково сформував ще чотирнадцять вільних економічних зон.

Сучасна влада Узбекистану впроваджує багатовекторну зовнішню політику, намагаючись одночасно підтримувати високий рівень політичних і економічних відносин з Росією, Китаєм, США, державами Євросоюзу, Туреччиною, арабськими країнами і своїми найближчими центральноазіатськими сусідами. З останніми під час президентства І. Карімова виникали періодичні конфлікти, обумовлені відсутністю чіткої демаркації спільних державних кордонів, питаннями порядку використання суміжних водних ресурсів, проблемами прав національних меншин (насамперед, етнічних таджиків і киргизів в Узбекистані та узбецької меншини в Киргизстані і Таджикистані), взаємними звинуваченнями в буцімто державній допомозі сепаратистам і терористам.

Поліпшення відносин з країнами-сусідами новий президент Ш. Мірзіїєв визначив як пріоритетний напрямок узбецької зовнішньої політики. Зокрема, у цьому зв'язку між Узбекистаном і Киргизстаном був укладений договір про кордони, у відповідності до якого демарковано 80% спільного кордону. Крім того, Узбекистан заявив свою готовність взяти участь у будівництві киргизької гідроелектростанції Камбаратинськ (Камбар-Ата). У свою чергу, з Туркменістаном був укладений договір про стратегічне партнерство. Обидві країни відкрили двостороннє залізничне та автодорожнє сполучення через мости на прикордонній річці Амудар'я, створивши

важливу ланку транспортного шляху Узбекистан-Туркменістан-Іран-Оман. З іншого боку, Узбекистан і Казахстан провели спільний економічний форум, в ході якого були укладені інвестиційні угоди на суму 1,2 млрд дол. США. Внаслідок викладеного, за роки президентства Ш. Мірзієєва обсяги взаємної торгівлі і співробітництва Узбекистану з центральноазіатськими країнами значно зросли [1, s.17].

В останні роки Узбекистан намагається розвивати інтенсивні політичні, економічні і військові стосунки з країнами Заходу. Так, у травні 2018 р. президент Узбекистану Ш. Мірзієєв відвідав США з державним візитом. Після переговорів з американським президентом Д. Трампом, глави обох держав оприлюднили спільну заяву, в якій оголосили про початок « нової ери стратегічного партнерства ». Вони також домовились реалізовувати двосторонній план військового співробітництва, розрахований на п'ять років. Узбекистан має закупити деякі види американської зброї, у військових закладах США започатковано навчання групи узбецьких військовослужбовців, декілька узбецьких військових підрозділів взяли участь у спільних з американцями військових навчаннях на території США. Крім того, Узбекистан закуповує озброєння в деяких країнах Євросоюзу, зокрема, у Франції, Італії, Чехії та Болгарії.

Водночас, як свідчить офіційна статистика Узбекистану [2], обсяги товарообороту останнього з країнами Заходу, рівень західних інвестицій в узбецьку економіку в порівнянні з Китаєм і Росією залишаються незначними, хоча в останні роки вони мають позитивну динаміку до зростання. Так, в 2018 р. частка США в зовнішньоторговельному обігу Узбекистану становила 1,2%, Німеччини – 2,5%, Франції – 1%. В листопаді 2018 р. між Узбекистаном і ЄС започатковано переговори щодо укладення взаємної Угоди про розширене партнерство і співробітництво на заміну попередньої спільної Угоди про партнерство і співробітництво від 1 липня 1997 р.

У структурі зовнішньої торгівлі Узбекистану можна відстежити економічне значення тієї чи іншої держави для узбецької економіки. Так, зовнішньоторговий обіг країни за 2018 р. склав 33,8 млрд дол. США, в тому числі експорт – 14,2 млрд дол., імпорт – 19,5 млрд дол. Тобто, Узбекистан зберігає традиційний зовнішньоторговий дефіцит з ознаками майже хронічного характеру. При цьому, частка пострадянських країн складає 36,8% зовнішньоторгового обігу. Серед них найбільш важливими торговими партнерами Узбекистану є Росія і Казахстан. Зокрема, в 2018 р. товарооборот

з російською стороною сягнув 5,73 млрд дол. США (майже 18% загального зовнішньоторговельного обігу Узбекистану), а з Казахстаном – 3,02 млрд (9,1%).

Серед інших найбільш важливих торгових партнерів країни слід назвати насамперед Китай, товарооборот з яким в 2018 р. склав 6,42 млрд дол. США (20% від загального узбецького товарообігу з державами світу), Туреччину – 2,17 млрд дол. (6,7%) та Південну Корею (6,2%). В 2018 р. імпорт Узбекистану з Китаю досяг 3,5 млрд дол., в той час як узбецький експорт в Китай тільки 2,8 млрд дол. В зовнішньому товарообороті Узбекистану Китай посідає провідні позиції, випереджаючи Росію, яка опинилася на другому місці. Китайська сторона виступає також найважливішим інвестором в економіку Узбекистану. Обсяг китайських накопичених інвестицій становить біля 8 млрд дол. США В плані реалізації стратегії «Один пояс – один шлях» Пекін розглядає узбецьку сторону як важливу для себе транзитну територію з метою забезпечення поставок китайських товарів на європейські ринки і транзиту енергоносіїв до КНР. Так, наприклад, через Узбекистан і Казахстан пролягає частина транзитного газопроводу Китай – Центральна Азія, яким у КНР постачається туркменський газ.

Співробітництво офіційного Ташкента з Казахстаном і Росією має для нього особливо важливе значення, зокрема, в зв'язку з енергетичними проблемами Узбекистану. В середньому річний видобуток узбецької нафти в останні роки складає лише 800 тис. т, внаслідок чого Узбекистан змушений її імпортувати.

Основні статті експорту Узбекистану – послуги, а також експорт золота, урану, природного газу, нафтопродуктів, чорних та кольорових металів, хімічної продукції, бавовни, текстильних виробів, деяких продовольчих товарів. В структурі імпорту домінує імпорт машин і обладнання (42,5% у 2018 р.), хімічної продукції, нафти, а також зернових, оскільки їхнє внутрішнє виробництво покриває лише 25 % від потреб країни. У 2018 р. на Росію припадає приблизно 14% загального експорту Узбекистану і більше ніж 20% імпорту. Накопичений обсяг російських інвестицій в економіку Узбекистану складає майже 9 млрд дол. США.

Окрім згаданої вище участі в зоні вільної торгівлі СНД, узбецьке керівництво планує створити ЗВТ з ЄАЕС. 7 жовтня 2019 р. Міністерство економіки і промисловості Узбекистану опублікувало проект Концепції

комплексного соціально-економічного розвитку республіки до 2030 р. У відповідності до документу, на першому етапі розвитку (2019–2021) повинна відбутися адаптація узбецької економіки до нових умов розвитку і ринкових механізмів. В цей час Узбекистан підпише угоду з ЄАЕС про вільну торгівлю. На другому етапі (2022–2025), після структурних змін в економіці, буде необхідно послідовно вивчити наслідки входження Узбекистану в ЄАЕС і СОТ, провести лібералізацію торгової політики і приведення її у відповідність до норм СОТ.

Проект Концепції спричинив неоднозначну реакцію в Узбекистані. Узбецький економіст Ю. Юсупов, директор Центру сприяння економічному розвитку Узбекистану підкреслив, що поруч з деякими плюсами (скорочення бар'єрів на шляху торгівлі з країнами ЄАЕС, покращення умов перебування для узбецьких трудових мігрантів у Росії та в інших країнах ЄАЕС), можливий вступ країни в ЄАЕС закриває їй шлях до СОТ і змусить Ташкент увійти не тільки в економічний, але й де-факто в політичний союз з Росією, ставши, таким чином, заручником її непередбаченої зовнішньої політики [3].

Слід сказати, що значна частина узбецької еліти не бажає членства в ЄАЕС, який вони вважають контрольованим Росією. Тому ще під час президентства І. Карімова почала проводитися політика відмови від радянської та російської спадщини. Іранські дослідники Р. Фармані і Г. Мораді відмічають, що президент І. Карімов започаткував багатовекторну зовнішню політику, в рамках якої Узбекистан намагався дистанціюватися від Росії, вийшовши з-під її впливу за рахунок участі в різних міжнародних багатосторонніх об'єднаннях, зміцнення відносин із Заходом, набуття позиції регіональної держави [4, с.71].

Німецькі дослідники Х. Лаутеншлегер, М. Зорг і М. Трекер в цьому зв'язку відмічають: «В офіційній політиці Узбекистану в галузі історії радянський період розглядається селективно, і в цілому – негативно. СРСР розглядається як продовження царського панування в Центральній Азії. Підкреслюється колоніальна експлуатація і владна асиметрія у відносинах між російським центром і узбецькою периферією» [5, s.238]. В той же час німецькі дослідники відмічають, що в широких колах узбецького народу збереглося добре ставлення до СРСР. Вони констатують: «Економічний занепад після розпаду СРСР сприяв тому, що багато узбеків з ностальгією згадують радянську епоху, коли Узбекистан отримував від московського центру дотації. Найбільш позитивні спогади узбецький народ має про еру

Брежнєва» [5, s.250]. В значній мірі таке добре ставлення до СРСР розповсюджується і на сучасну Росію, тим більш, що добробут мільйонів людей в Узбекистані значною мірою залежить від грошових переказів узбецьких трудових мігрантів, які працюють в Росії.

Таким чином, відносини з Росією, які розвиваються на основі взаємних «Договору про стратегічне партнерство» і «Договору про поглиблення економічної співдружності», мають для Ташкента надзвичайно важливе значення. Особливо це помітно на прикладі трудової міграції з Узбекистану в Росію, яка обумовлена масовим узбецьким безробіттям, однією з найважливіших причин якого є швидке зростання населення країни внаслідок високої народжуваності. Так, наприклад, в 2005 р. кількість громадян Узбекистану становила 26,2 млн осіб, а в 2017 р. – 32,3 млн [6].

Таке швидке демографічне зростання створює серйозні економічні і екологічні проблеми. До того ж в Узбекистані воно відбувається в умовах нестачі земельних і водних ресурсів. Вже зараз фактично має місце перенаселення. Сучасна економіка Республіки Узбекистан просто неспроможна забезпечити належне працевлаштування своїх громадян ані в галузі промисловості, ані в сільському господарстві, ані в сфері послуг. Внаслідок цього в Узбекистані існує величезна армія безробітних, яка постійно зростає.

Проблема частково вирішується шляхом трудової міграції, головним напрямком якої є Росія, де в 2018 р. працювали більш, ніж 4 млн громадян Узбекистану [7]. Грошові перекази цих мігрантів із Росії в Узбекистан в багатьох випадках є єдиним джерелом існування для узбецьких сімей, а також для стабільного поповнення державного бюджету. Згідно з даними Центробанку Росії, за першу половину 2019 р. з Росії в країни СНД фізичними особами було переказано 5 млрд 700 млн доларів США, з них узбецькі фізичні особи переказали в Узбекистан понад 2 млрд дол.: за перший квартал – біля 800 млн дол., за другий – 1,2 млрд дол. [8]. Всі ці дані стосуються тільки переказів через платіжні системи. Підрахувати, скільки грошей трудові мігранти вивозять із Росії готівкою, неможливо.

Все це спонукало керівництво Узбекистану переглянути свою політику стосовно ЄАЕС і, зокрема, Росії. Тим більш, що Євразійський економічний союз має свої переваги. Так, країни-члени ЄАЕС застосовують єдині митні тарифи щодо третіх країн, і тому безмитна торгівля між країнами-членами здійснюється без будь-яких товарних вилучень. Крім того,

у торгівлі між країнами-членами ЄАЕС відмінюються не тільки мита, але і процедури митного оформлення товарів, які надовго затримують пересування комплектуючих між підприємствами, що здійснюють між собою виробничу кооперацію.

Участь в ЄАЕС надає можливість його членам користуватися низькопроцентними кредитами з Антикризового фонду цієї структури, а також отримувати від Росії енергоносії по цінах нижчих, ніж для інших країн. В межах ЄАЕС був створений єдиний ринок праці, внаслідок чого трудові мігранти – громадяни країн-членів ЄАЕС користуються соціальними правами держави перебування. Остання обставина особливо важлива для Узбекистану, мільйони громадян якого працюють в Росії. Крім того, слід зазначити, що економічна інтеграція в межах ЄАЕС не перешкоджає урядам країн-членів ЄАЕС висловлювати альтернативні точки зору з приводу різних політичних подій, що відбуваються в світі. Так, наприклад, країни ЄАЕС, за винятком Росії, як і раніше вважають Крим територією України. Жодна з держав-членів ЄАЕС, окрім російської сторони, не відмовилася від режиму вільної торгівлі з нашою країною.

В той же час ЄАЕС не може повністю забезпечити економічну і технологічну модернізацію ані самої Росії, ані інших країн-членів. Всі вони, з Москвою включно, значною мірою залежать від імпорту сучасних технологій з найбільш розвинених світових держав, що визнають і російські економісти [9, с.31]. Внаслідок цього країни-члени ЄАЕС проводять багатовекторну зовнішньоекономічну політику, розвиваючи торговельно-економічні стосунки з Китаєм, Туреччиною, США, державами-членами Євросоюзу тощо. Інвестиції з цих країн, особливо китайські, в економіку держав Центральної Азії невпинно зростають.

В жовтні 2018 р. відбувся державний візит президента Росії В. Путіна в Узбекистан. В результаті переговорів було підписано 20 двосторонніх документів міждержавного рівня та 785 двосторонніх угод між регіонами РФ та Узбекистану на загальну суму 27,1 млрд дол. США, розроблені «дорожні карти» з організації 79-ти спільних підприємств і 23-ох торгових домів. Президенти дали старт проекту будівництва першої в Узбекистані АЕС, найближчим часом дві країни планують підписати відповідний контракт на спорудження цієї АЕС. Планується, що перший енергоблок буде введений в експлуатацію в 2028 р., а другий – в 2030 р. Вартість будівництва складає близько 11 млрд дол. США. В ході візиту були укладені також угоди щодо

відкриття в Узбекистані філіалів низки російських вищих навчальних закладів (на додаток до вже існуючих в країні філіалів російських вузів).

У 2018 р. між Узбекистаном і РФ був підписаний Договір про військово-технічне співробітництво, завдяки якому узбецька сторона отримала право купувати російську зброю за пільговими цінами, як і решта держав-членів ОДКБ. Узбекистан розпочав закупівлю у Росії гелікоптерів Мі-35, а також інші види озброєння. Вже в 2018 р. понад 300 узбецьких військовослужбовців почали навчатися у вузах Міністерства оборони Росії. В жовтні 2018 р. міністри оборони Узбекистану і Росії підписали угоду про взаємне використання повітряного простору військовими літаками [10]. Крім того, в зв'язку з загрозою ісламського тероризму, зокрема, з боку афганських талібів та «Ісламської держави» Узбекистан реформує і посилює національні збройні сили, розвиваючи, зокрема, військово-технічне співробітництво з різними державами світу, купуючи зброю у Білорусі, Китаю, США, країн ЄС, Туреччини, Південної Кореї, Ізраїлю.

Незважаючи на відновлення тісних зв'язків з Росією, Узбекистан не визнає самопроголошену «незалежність» Абхазії і Південної Осетії. Водночас, по деяких чутливих питаннях міжнародної політики узбецька сторона підтримує російську позицію. Так, наприклад, 19 грудня 2017 р., в ході 72-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, за український проект резолюції «Стан з правами людини в Автономній республіці Крим і місті Севастополі» проголосувало 70 країн, 76 утримались, висловилися проти – 26 держав, серед яких члени ЄАЕС, включно з Узбекистаном.

18 грудня 2018 р., на 73-й сесії ГА ООН, 19 країн, серед яких Узбекистан, проголосували проти української резолюції, яка засуджує Росію за мілітаризацію Криму, Чорного і Азовського морів (66 держав висловились «за», 72 країни утримались). 22 грудня 2018 р., впродовж 73-ї сесії ГА ООН, за український проект резолюції «Стан з правами людини в Автономній республіці Крим і місті Севастополі» проголосувало 65 країн, 70 утримались, 26 держав висловились проти, включно з Узбекистаном.

Вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки:

1. В останні роки політичне, торговельно-економічне і військово-технічне співробітництво між Узбекистаном і країнами-членами ЄАЕС динамічно розвивається. Нового імпульсу цій співпраці покликано надати впровадження ЗВТ між Узбекистаном і ЄАЕС, угоду щодо чого планується укласти в 2021 р.

2. Видається, що в майбутньому неможливо виключати повноправного членства Узбекистану в ЄАЕС, враховуючи географічну і культурну близькість з країнами цієї організації. Крім того, слід враховувати той факт, що Узбекистан продовжує залишатися країною з авторитарною формою правління.

В зв'язках із Заходом правлячу еліту цікавлять лише питання розвитку торгово-економічного і військово-технічного співробітництва, отримання західних інвестицій, кредитів та технологій. Будь які поради Заходу щодо необхідності демократичних перетворень, поліпшення ситуації з правами людини в Узбекистані, уряд країни вважає втручанням у внутрішні справи. Іншими словами, у гуманітарних відносинах Узбекистану із Заходом існує межа, яку сучасний узбецький режим ніколи не перейде, оскільки не бажає «імпорту» будь-яких демократичних ідей і, відповідно, революцій. Узбецькій правлячій еліті політично близькі авторитарні режими, які існують в Росії, Казахстані, Білорусі, Таджикистані, Туркменістані.

3. Торгово-економічні відносини Узбекистану з Китаєм будуть динамічно розвиватися, зокрема, в межах китайської стратегії «Один пояс – один шлях». Стосовно відносин із західними країнами, обсяги взаємної торгівлі і залучених інвестицій наразі залишаються, невисокими. Вбачається, що для США та ЄС Узбекистан є цікавим, головним чином, в геополітичному і військово-стратегічному аспектах. Тому можна припустити, що між цією державою і Заходом активно розвиватиметься політична і військово-технічна взаємодія.

4. Хоча, відповідно до Угоди про ЗВТ між Україною і Узбекистаном від 2011 р. режим вільної торгівлі залишається чинним, досягнутий рівень українсько-узбецьких торгово-економічних стосунків не є задовільним. Так, за підсумками 2018 р. частка України у зовнішньоторговельному обороті Узбекистану складала лише 1,4%. Тому взаємна торгівля між Україною і Узбекистаном потребує нових стимулів розвитку.

Використані джерела та література:

1. Aripov E. Uzbekistans neue Rolle in Zentralasien // Welt Trends. Das aussenpolitische Journal. – 2018. – №136. – S.16–17.
2. Социально-экономическое положение Республики Узбекистан за январь-декабрь 2018 г. – [Електронний ресурс]: <https://stat.uz/uploads/doklad/2018/yanvar-dekabr/ru/13.pdf>

3. Клуб заложников российской политики. Экономист Юлий Юсупов – о вступлении Узбекистана в ЕАЭС. 08.10.2019. – [Электронный ресурс]: <https://fergana.agency/articles/111489/>
4. Фарамани Р., Моради Г. Узбекистан – Региональная сверхдержава Центральной Азии? Реальность или дилемма // Центральная Азия и Кавказ. – 2014. – Т. 17. – Вып. 2. – С.66–81.
5. Lautenschlager H., Sorg M., Trecker M. Sowejetisch in der Form, usbekisch im Inhalt // Osteuropa – 2016. – Heft 6-7. – S.238–252.
6. Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. Основные показатели социально-демографической политики. – [Электронный ресурс]: www.cisstat.com
7. Поток гастарбайтеров из Таджикистана сократился за пять лет на 40%. 08.02.2019. – [Электронный ресурс]: eodaily.com/ru/news/2019/02/08/potok-gastarbayterov-iz-tadzhikistana-sokratilsya-za-pyat-let-na-40
8. Мигранты за полгода перевели \$5 млрд из России в СНГ, более \$2 млрд – в Узбекистан. 01.10.2019. – [Электронный ресурс]: <https://www.currenttime.tv/a/russia-transactions/30175220.html>
9. Буторина О. Особенности евразийской модели экономической интеграции // Современная Европа. – 2016. – №2. – С.28-32.
10. «Гарантии безопасности»: как развивается военно-техническое сотрудничество России и Узбекистана. 12.10.2018. – [Электронный ресурс]: <https://russian.rt.com/ussr/article/563545-uzbekistan-odkb-voennoe-sotrudnichestvo>

УДК 327:339.924(477+474.3)

Красножон Н. Г.

УКРАЇНСЬКО-ЛАТВІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті розкриваються основні питання розвитку українсько-латвійських відносин на сучасному етапі. Зокрема на основі значної кількості опрацьованих джерел автор робить висновок що Латвія є найбільш надійним союзником України в ході її європейської інтеграції. Значна увага також приділена розкриттю основних форм та методів українсько-латвійської співпраці.

Ключові слова: українсько-латвійські відносини, міжрегіональне співробітництво, Латвійська оборонна концепція, Європейська співдружність, НАТО, європейська інтеграція.

Красножон Н.Г. Украинский-латвийские отношений в контексте евроинтеграционных процессов на современном этапе

В статье раскрываются основные вопросы развития украинско-латвийских